

A nagyvárosi gyermek lelkivilága és a napközi otthonok.

Hírül vettük, hogy a szföv. tanügyi budgetjéből törölni akarják a polgári iskolai napközi otthon c. tételt. A polgári iskolai napközi otthonok háromévi küzdelmes munka után olyan szerves kiegészítő része lett az iskolai munkának, melyet, ha eltörölnének, megsínylené szülő, ifjúság, — meg vagyok győződve róla — 10—20 év múlva Bpest társadalma is; de megéreznek a patronázsintézmények, a gyermekbíróság, a nevelési tanácsadó intézmények. Mit jelentene ugyanis ez? 63 tanár vezetése alatt 113 csoportban kb. 4520 gyermek veszítené el azt a lelki gondozást, amelyben eddig részesült. A tanács jóindulata és gyermekvédelmi kérdésekben oly magas színvonalú mentalitása eddig is mindent elkövetett ez áldásos intézmény fenntartásában, de a ránk nehezedő súlyos gazdasági viszonyok a város budgetjét is megszorítják. De vajjon megtakarítás-e e tétel törlése? A mi napközink ugyanis egyéb kiadással nem jár, mint a vezető tanárok fizetésével. A terem fűtése ugyanis a mai fűtési rendszer mellett nem számottevő kiadás. A napközi otthon a mai nagyvárosi életben olyan szükséglet, amelyet minden metropolisban óriás pénzáldozatokkal elégítenek ki, amelyekhez képest a mi napközi otthonaink fenntartásához szükséges összeg elenyésző csekély. Ha megszűnne, s a hiányt pótolni akarnák, külföldi mintára, különböző szubvenciók alakjában tízszer annyit fizetne a főváros csupán a propaganda-munkára.

A napközi propaganda-munkája rendszerint abból áll, hogy sötét színekkel festik a munkakerülőket, a züllöttek nyomorát, az alkoholizmust, a tüdővérszt, az ezen rétegekből kikerülő gyermekek erkölcsi veszélyeztetettségét, környezetükből való kiemelés szükségességét. A mi napközinket nem éppen ez teszi szükségessé, hiszen a mi iskolánk közönsége becsületes, szegény, rendkívül tisztességes, törekvő emberekből áll, kik inkább éheznek, de gyermekeiket taníttatják. E gyermekek 20—25 %-a olyan lelki konstrukcióval bír, hogy ezer okunk van arra, hogy törődjünk velük, mert ha nem is a börtöntől, de megmentjük őket a polgári élet számára, mert az ő boldogságukra, karakterükre, teljesítő képességükre is feni a fogát a XX. század molochja, a családi életet szét tépő, erkölcsbontó élete. Kit védjen a hatóság, ha nem ezt a feltörekvő, szegény, küzdő népréteget, amely társadalmi életünk alappillére?

A XX. század a Biedermeier-kor családkultúrájának eredménye. Egyszerű, szigorú erkölcsű családokból kerültek ki azok a zsenik, akik megteremtették a modern technika csodavilágát, a mai világgazdaságot. Századunk hálátlan gyermeknek bizonyult, tönkretette azt, amiből lett, az egyszerű, boldog családi életet. A gépcsodák a maguk képére teremtették a világukat, az életet lelketlenné tették. A mai világgazdaság, a rohamosan elharapódzó amerikanizmus géppé igyekszik tenni az embert, megöli kedélyét. Megváltoztak a kenyérkereseti viszonyok, a család nem kenyérkereseti egység többé, apa, anya házon kívül dolgoznak, legfeljebb enni, inni jönnek haza. A gyermek, ki ősidőktől fogva időtlen-időkip szü-

leiben fogja látni életideálját, s bennük fogja megtalálni vagy keresni legbensőbb barátját, oltalmazóját, ezt a Biedermeier-családban megkapta; kora gyermekkorától kezdve résztvett a kenyérkeresés munkájában, apjától, később mesterétől tanulta munkáját, aki számára atyjának helyettese volt. Bizony a ma gyermeke másképp nő fel. Apja most is ideálkép részére, de ez ideált csupán pihenni látja, következőleg ideálja a dologtalan ember lesz. Anyjából mit lát? Egy örökké siető ideges asszonyt, aki reggel siet, hogy le ne kessen a gyárból, este a hajszától fáradtan fog hozzá a hideg tűzhely felmelegítéséhez, de a családi boldogság pislákoló kis lángját nem sikerül felszítania, mert ahhoz elvesztette a kedélyét a modern üzem ingerlékeny, lélektelen levegőjében. Kis bajaival a gyermek hogyan és mikor forduljon anyjához, hiszen vagy siet, vagy oly szomorú, hogy bajával nem mer előhozakodni. Következőleg belső küzdelmei elintézetlenek maradnak, a gyermek zárkózott lesz, kialakul a mai ideges gyermek. A ma gyermeke tehát elárvulva, ideál nélkül nő fel, de ha csak ez volna a baj, jó volna, mert ez csak a lavina indulása. Az ember nem tud boldogság nélkül meglenni. A család boldogsága, melyet régen otthon megkapott, mással nem pótolható, az ember pedig mindaddig, míg Maeterlincknek ezt a kékmadarát meg nem találta, keresni fogja. Ez a nyugtalan izzó vágy hajtja az embert a modern hajszába. Hihetetlen módon gyötri magát, hogy égignőtt igényeit kielégítse. Ezért nincs a ma hajszájának sem határa, sem mértéke. A szülő nemcsak azért nem törődik gyermekével, mert nincs reá ideje, hanem azért is, mert az ehhez szükséges belső nyugalmat és türelmet elrabolta tőle a mai lelketlen élet. A mai kereseti viszonyok, a családi élet szétzüllése, a megnövekedett igények s azok kielégülése (mozi, színház, mulatók, ponyvairadalom), a gyermek lelki elárvulása végzetes viszonyban vannak egymással, amely a dinamoelvhez hasonlít: mennél nagyobb az egyik, annál nagyobb lesz a sorozat következő tagja. Az eredmény a lelkeleg elárvult, elhanyagolt, züllésnek induló ifjúság (Verwahrloste Jugend).

A külföldi pedagógia olyan hangokat pendít meg, hogy a család helyett új nevelési közösségeket kell létesíteni. Ilyen nevelési közösség volna a napközi, amelyben kisdedkortól serdülőkorig nevelkednék a gyermek. Általában azt látjuk, hogy a külföldön honos segítőakciók a gyermeket a családtól eltávolítani igyekeznek s otthona helyett jobbat akarnak adni. 1. Kérdés, hogy lehet-e? Minden kapocsnál erősebb a vérségi kapocs. Ez ellen dolgozni nem lehet, de nem is jó. A cél a gyermeket körülményeivel kibékíteni, nem pedig a környezetből kiragadni s amikor a költségekre nincs fedezet, őt megnövekedett igényeivel újra visszadobni. Ezért kell ellene lennünk minden olyan irányzatnak, amely a napközi otthonokat nagyarányú invesztálással kezdi. Nem mélyített lábmosó medencék, 20—30 holdas erdőgazdaság kell a gyermeknek, hanem egy megértő szív. 2. Kérdés az is, hogy e félig intézetben nevelt gyermekek, akik a családi otthonról csak azt tanulták meg, hogy azt lenézzék, felnőve boldog otthonot fognak-e alapítani? Ha olyan embereket nevelünk, akik szeretik otthonukat, megteremtjük azt a nemzedéket, amely megváltozott körülmények közt is a régi, boldog, egyszerű családi életet éli. Ezt célozza a mi napközink.

Lássuk azonban, hogy a gondjainkra bízott gyermekek közül melyek

azok, akiknél a fentemlített okok súlyos fejlődési zavarokat okoznak! Ki ne ismerné az osztályfőnök keresztjét, az állandó teherterét, a statisztika megrontóját? Akad minden osztályban 20—30%. A csavargók, izgágák, enyveskezők, a neurotikusok, akiknek állandóan a fejük fáj, vagy az álmodozók, akik merev tekintettel bámulnak maguk elé, amíg a többi lázasan dolgozik. Ki ne ismerné e nehezen megközelíthető, nehezen nevelhető gyermekek csapatát? Azt hiszem, kollégáim tapasztalata egybevág az enyémmel, amikor megállapítjuk, hogy minden ilyen eset mögött egy gyermektragédia húzódik meg. Nem túlzok, ha azt mondom, hogy osztálykönyvünk valóságos szeizmográf, amely az otthoni katalizmákat jelzi. E kis hajótörtek életükben iskolai életüket ismétlik meg. Az izgága az életben is izgága lesz, s ahogy mételyezték az osztály életét, úgy fogják mételyezni a társadalom életét is.

Lássuk, hogyan segítenek ezen a bajon a külföldön! Olaszországban e bajok orvoslására gondolta el Montessori Mária a «gyermekek házat». Londonban az iskolák az amerikai Montessori-módszer: a Dalton plan szerint rendezkedtek be, tehát internátusos iskolák. Németországban sorra alakulnak a Landeserziehungsheimek, Jugendheimek, Tagesschulen (Kiel), amelyek 20—30 holdnyi területen teremtenek drága pénzen földi paradicsomot a gyermekeknek, de másrészt lehet-e annyi ilyen tenger pénzt emésztő intézményt létesíteni, mint amennyire szükség van? Ifjúságunk ezer sebből vérzik, nem szépségflastrom kell ide, hanem intézményes, általános segítség; s ez volt a mi napközink.

De lássuk, hogy birkózik nagy feladatával a mi napközink? Magába kell fogadnia a lelki gondozásra szorulókat, tehát a depressziókkal küzdőket, álmodozókat, izgágákat, a nehezen tanulókat stb., továbbá akiknél nincs télen fűtött szoba, akiknél a lakás otthon be van zárva. Vannak tehát jók és rosszak, lusták és szorgalmasok, okosak és buták, jó és rossz tanulók, szegények és gazdagok. Hogyan kovácsolunk egységes munkaközösséget e különböző elemekből? Munkákat megkönnyíti a nagyoknak, a jó tanulóknak, az okosabbaknak munkája. Igen kedves képet alkotnak így munkacsoportokat alkotva. Minden csoportnak megvan a maga foglalkozása. Egyik testeket ragaszt, a másik németet tanul, s e közben nagy buzgalommal segítenek egymásnak. Vannak csoportok, ahol csak a toll sercegését hallani, ezek számolnak vagy fogalmaznak. Mozgalmasabb a vers- emlézők csoportja. Egyes leányok valóságos tanítónénivé nőnek ki magukat. Mennyit tanulnak e kis segédek, hogy fejlődik bennük a jóindulat és segíteni-akarási. Mily nagy esemény egy-egy szebb dolgozat vagy természetrajzi füzet, amit nem mulasztunk a csoportnak bemutatni és megdícsérni. Így buzdítjuk őket és száz új kötelekkel fűzzük őket magunkhoz, egymáshoz, az iskolához. Fontos tény az, hogy ugyanaz a tanár, aki kiválasztja őket, foglalkozzék a napköziben velük, mert az segíthet a gyermeknek, aki tudja, mi fáj neki. Így nem ékelődik iskola, otthon közé egy harmadik tényező, aki nem érti esetleg egyiket sem: sem gyermeket, sem szülőt, sem iskolát. Nem értik ezt azok, akik a napközi otthonokat az iskolától függetlenül akarják berendezni költséges invesztálással, szakképzett «Hortnerin»-ekkel. Ezek szerint a mi képesítésünk nem elegendő ahhoz,

hogyan otthonban foglalkozzunk gyermekekkel, mert ez a képzés más irányú. Ezzel szemben azt kell állítanunk, hogy a polgári iskolai otthonban csak polgári iskolai tanárok működhetnek, mert a polgári iskolai napközi munka főleg korrepetálás és az iskola szerves kiegészítése munkaiskolává. Szemünkre vetik még azt is, hogy a mi napközink nem elég higiénikus, mert növendékeink ugyanazon iskolapadban, ugyanazon fegyelemben kell, hogy töltsenek három órát, amelyben délelőtt ötöt töltöttek. A fentiekből látható, hogy a mi fegyelmünk a napköziben nem olyan gyötrő, ami pedig az iskolapadokat illeti, azokat azért használjuk, mert higiénikusabbak, mint a székek. Másodszer ez a megoldás a legolcsóbb, továbbá igen kevés változtatással úgy alakíthatjuk a termet, hogy abban a gyermek igazán jól és otthonosan érzi magát. Nálunk pl. van egy lóca a verstanulók számára. Van, aki télen a kályha mögötti kuckóban szeret tanulni; ritkán, de azt is megengedem, hogy az az 1—2 gyermek, aki csak sétálva szeret tanulni, a folyosóra menjen. A fegyelem mégis megvan, mert abban egyik vagyunk a gyerekekkel, hogy sietünk a munkánkkal, hogy minél előbb kezdődjék a játék vagy mese stb. Bámulatos gyorsasággal változik át a terem egy sarka kézimunkasarokká, csak egy pár padot tolunk össze négyszögben, a közepre ül a felolvasó, aki halk, suttogó hangon olvas fel egy jó könyvből. Azok, akik elkészültek leckeikkel, akiket mindenből kikérdeztünk, körülülnek és kézimunkáznak. A nagyobbak — akiknek aránytalanul több a leckéjük — sóvár szemmel bár, de annál szorgalmasabban tovább tanulnak. A tábla is nagy élvezet! Különösen, ha el lehet kérni a nénytől a színeskrétát, ilyenkor a táblát négy részre osztjuk s folyik a verseny, ki tud színes rajzolni. Félőtkor rendszerint mind elkészültek munkájukkal, ilyenkor jön télen a mese, vagy ritkán a színlelőadás, tavasszal a játék. Csak az tudja megmondani, mi ez a mi szerény körülmények között élő otthoni életünk, aki látta. Egy kis képet adnak ez életéről a nagy számmal megírt növendéklevelek.

Kiegészíti az otthoni munka a tanári munkát is. Alkalmunk nyílik megfigyelni a gyermeket munkája közben, beszélgethetünk vele, a gyermek bizalma megjön, meglátjuk, milyen munkát szeret, látjuk azt is, mivel mennyi időt tölt el, mi megy nehezen, mi könnyen, s ehhez szabjuk a házfeladatot, és tökéletesíthetjük módszerünket, mert könnyebben fogunk a gyermekhez alkalmazkodni.

Ismétlem, a baj lelki, és csakis lélekkel segíthetünk rajta. Ügyesség, belátás, rátermettség, kedély kell ide, nem pedig fényes berendezés.

Napközink tehát az az intézmény, amely jobban és olcsóbban oldja meg a metropolisok égető kérdését minden külföldi mintánál, fejlesztésére azonban gondolnunk kell. Ha az otthon volna az iskola műhelye, ez volna az ideális. Ebben az irányban fejleszthetnénk napközinket. Nem utópia ez, hanem könnyen megoldható valóság. A napközi az iskolát valóságos munkaiskolává tehetné. Az iskola szállítaná a feladatokat, amelyeket a napköziben megoldának a tanulók. A tanulás nemcsak szövegtanulásból állna, hanem kísérletek, kézimunkák elvégzéséből. Iskolánk ezt tette eddig is, mint ezt tankönyveink néhányja is mutatja, de aránytalanul többet lehetne itt tenni a napközi segítségével. A tankönyvekben felemlítet-

teken kívül tengersok feladatot eszelhetünk ki úgy a kollektív, mint az egyéni megoldás számára.

A tömegben való dolgozás serkentő hatása, s a tanár segítsége pótolhatatlan e téren; erre adott alkalmat a napközi, s ebben az értelemben kellene továbbfejleszteni.

Budapest.

Rucsinszky Henriette.